

Csendártalom

MILYENEK A NŐK a világnak azon a fertályán?

Sápadtak, törékenyek, hallgatagok, dolgosak.

Nem úgy. Hanem a gyakorlatban, a használatban milyenek?

Nem tudom. Vadászta tigrisre, elefánt-hátról?

Nem. Hát mit csináltál ott egész idő alatt?

Erre már hümmögni sem érdemes, nemhogy válaszolni.

NEM CSINÁLT MÁST egész idő alatt ugyanis, mint építet egy erómvét „a világnak azon a fertályán”. Nem tudja, milyenek a nők „használatban”, nem vadászott tigrisre elefánt-ról.

Mindössze egy erómvét épített.

De afelől nem kérdezték a pályatársai. Senki sem kérdezte.

A mű körül, a munkája körül fülsiketítő csend.

Egy nyomdász mondja, keserűen:

Ha keresgélnek a betűszekrények között, hogy egy gusztonusra való címbetűt válasszák, ami a cikk tartalmához illik, betűt, amely elűt a folytonosan használtól, a szakársaim közül többen körülállnak és megjegyzéseket tesznek: minek ez? minek ennyit válogatni? amíg itt bogarászol, kiszédhetné volna három másik címet! nem vagy te normális. Egyre többször veszem észre, hogy a ritkább, szép betűgarnitúrák eltűnnek a kezem ügyéből. Dugdossák előlem. Ha egyszerűen sikerül mégis olyan címet szednem, amelyik nekem is tetszik, amelyekkel elégedett vagyok, szó sem esik róla. Nincs rá megjegyzés. Nincs róla vélemény. Sőt: haragszhatnak rám miatta.

A munkája körül dühös csend. Fülsiketítő csend.

Egy biológus mondta el:

Kutatok, kísérletezlek másfél évig, kettőig. Rámegy a munkáidom nagy része, az életben egy része. Új eredményre jutok tudom róla, hogy hasznos. Tudom róla, hogy jó. Nem egyszer, nem tízszer, hanem százszor meg százszor ellenőriztem a másfél-két év alatt. Végül előállok vele. Bólintanak rá, tudomásul veszik, alkalmazni kezdik, vagy nem kezdik alkalmazni. Szó nem esik róla több, véleményt nem hallok róla. Hallgatóságos eredmény. Esetleg hallgatóságos kudarc. Ha kudarc, az is hallgatóságosan megy feledésbe. De ha a rutinmunkámat végzem, szinte félkézelt, kivált, ha olyan rutinmunkát, amely egyik vagy másik főnököm kutatását igazolja az eredményének csapáért, dicséretet kapok, jó szót, prémiumot. A saját eredményembe, az új eredménybe, ami töprengést követelt, figyelmet, gyötrelmet, aminek egész magamat adtam oda, nemcsak a félkezemet, abba legföljebb beletörődnek és hallgatnak róla.

A fülsiketítő csend.

Egy új középület avatása a közelmúltban. Korszerű, érdekes, szép, célszerű épület. Tervezésében meg kellett küzdeni valamivel, amivel más középület tervezésében nem, vagy csak ritkán: nagy épületet, közös használatra, sokak használatára szánt épületet kellett elhelyezni kis parcellán, akkorán, mint körülötte a többi családi ház telke. Az épület beleillik ebbe a háztáji környezetbe, ebbe a bukolikus utcácskába, mégis tetőtől talpig középület. Közös nagybirtok egy konyhakertnyi területen. Nem magasabb, mint a többi ház körülötte, mégis valahogy kiemelkedik közülük. Nem szélesebb, mint a többi, mégis minden belefér, ami a rendelkezésére kell. Szinte nagyobb a belseje, mint a külseje, mint ha itt egy légbölméterbe három férne. Az épület mintha háromszor nagyobb volna önmagánál. Okos csoda. Szerény, meghitt monumentalitás. Az avatószerződésben sok nyomatékos szó esett azokról, akik megjelentek és személyükkel emelték az ünnepség fényét. Azokra, akik részt vettek az építésben, kisebb hangsúly juttott. A két tervező nevének a beszéd végén egy mellékmondat alárendelt ágában maradt

hely. De még ez is ritkaság: általában épületavatásokon az építésszt meg se szokták említeni.

Fülsiketítő csend.

Alig néhány hét alatt, korántsem valamilyen előre megfontolt „felmérésben”, hanem véletlenül gyűlt össze ennyi eset s még jó néhány hasonló, amely a munka, az erőfeszítés, az eredmény körül mind-egyre mélyülő csendet jelzi.

Véletlenül? Sajnos, mind kevésbé lehet a véletlenre kenni az efféle jeleket. Hovatovább nem lehet komolyabb, őszinte beszélgetésbe fogni anélkül, hogy előbb-utóbb a legkülönbözőbb foglalkozású, mesterségű, hivatású emberekől ki ne fakadna, hogy a saját bőrükön érzik a csend nyomását.

Panaszkodnak a csendre, felfingerli őket, szenvednek tőle.

A sokat emlegetett zajártalomnál a jelek szerint nem kevésbé kártékony a csendártalom.

TÜNETTÉ HARAPÓZIK lassan-lassan — nem egyszerű jelenség, hanem körjelző tünete — a belesüketülés a csendbe. S nemcsak azon a vidéken, amelynek csendvesztését hónapok óta jelzik, állítják vagy vitatják nyilvános fórumokon, lapokban, folyóiratokban. Nemcsak irodalomnak, kritikának, művészetnek csitul a visszhangja, hanem minden termékeny emberi tevékenysége is. A biológus se hallja vissza munkáját, a nyomdász se, az építész se. Amit meg mégis visszahall belőle, bár ne hallaná, mert gyakran az értetlenségről, a féltékenységről vagy a hízlegésről, az érdekekről vagy az indulatokról verődik vissza, hamisan. Gyűlönek, gyűlekeznek a jelek, hogy nemcsak építés, nyomdász, biológus jár így, jár így körül, a munkájával, hanem mások is. Sokan, mind többen, akik csinálnak valamit, aztán a csendbe belevész a tettük visszhangja, megítélése, a tettük öröme.

A tettük eredménye talán nem vész el s a közhasználat sem. Bérrel, prémiummal, jutattással elvégre kifizetik a munkát, besorolják, séma, norma, törvény, rendelet szerint. Papír szerint, papírpénzzel. A Mű is készen: az épület, a gyógyszer, a vegyszer, a címbetű a cikk fölött, a cikk, a vers, a regény a címbetű alatt. Teljesítve a teljesítményt, létesítve a létesítményt. Készen az erómvé.

A gép forog — az alkotó nem pihen. Egyre nyugtalanabb a bérrel a zsebében, mert, noha a pénz mértékesség, nem föltétlenül az értéket méri. Dolga végeztével nyugalmát az ember máshol is keresi, mint a bugyellárisban. Nyugalmat máshol találhatná. Valamiben, amit nem lehet papíron mérni, papíron kifejezni, papírt nyálazva számolni. Nem lehet elintézni bankóval, csekkkel, oklevéllel sem, az elismerés írásos bizonyítványain sem.

Hol is? Hol is a fizetség, ami nem költethető el, ami nem fogyna, ami értékállóbb, érték-mérőbb, biztonosságabb? Talán az érdeklődésben. Értő társak érdeklődésében, értő társak véleményében. Egy értő társadalom figyelmében. Munka után az ember várna, hogy annak az érdeklődésnek, annak a figyelemnek, amit a munkájának szentelt, egy kis részét, a töredékét a többiek érdeklődésében viszontlássza. Hogy az, amit a munkájában önmagából beleölt, ebben az elégtételben mégis tovább éljen. Ez lenne a napi munka napi feltámadása, az egyetlen feltámadás, amely a földön lehetséges. Ez lenne az a percnyi halhatatlanság, ami nélkül bajos élni.

Ha egy embertől, mikor viszatér, „a világnak egy fertályáról”, ahol erómvét épített, nem azt kérdeik meg, hogy milyen az erómvé, hanem azt kérdezik, hogy milyenek ott a nők, az a bajos szedi össze a munkakedvet egy másik erómvéhez.

Bajos örömet lelni abban a gyakori tapasztalatban, hogy a társakat mindinkább az érdeklő a másikból, milyen márkájú a kocsija, s nem az, milyen márkájú az ember, aki

benne ül vagy esetleg csak gyalogol a kocsik között, milyen márkájú az élete, a munkája, a gondolata, a tartása. Bajosan telik öröm azokban a szaporodó tünetekben, amelyek azt jelzik, hogy az embereket jobban érdekli a másik emberben, de lassan már önmagukban is, a mellékes, a járulékos, a felület, az élet formája, mint a fontos, a lényeges, a jellemző, a valódi, az élet tartalma. Jobban érdekli őket az, ami a motorjukban zsvivog vagy a puskacsőben, amit elefántról tigrisre fognak.

Bajos örülni a fülsiketítő zajnak is.

FÜLSIKETÍTŐ ZAJ kísérői, mélyíti, teszi mind nyomasztóbbá ugyanis a cselekedet, a munka, az érték körül támadó, fülsiketítő csendet. A dörgő tapsban, amely egy ünnepségen megjelenteknek szól, melyekben, bántóbban morajlik a csend, amely a munkanapi résztvevőknek jut.

Ha egy tudósításban — nem reklámszövegben, mert abban mégcsak hagyján — de egy tudósításban azt lehetett nemrégiben olvasni, hogy valamely rendezvényen „házánk legjelesebb művészei” vesznek részt, az olvasó ugyan mire vélhetné ezt a megfogalmazást? Természetesen arra, hogy házáknak legjelesebb művészei lesznek ott. Alább aztán a tudósításból kiderült, hogy táncdalénekesek lépnek fel, legjelesebbjeinként. Senki nem vitatja a népszerűségüket, a tudásukat, hasznosságukat a maguk helyén és idején. De bizonyos, hogy nem ők házáknak legjelesebb művészei.

Hírközlő intézményekben, s épp a leghatékonyabbakban, lassanként átveszi egyeduralmát a felsőfok. Elragadónál, lenyűgözőnél, csodálatosnál, káprázatosnál alább hovato-senki nem adja, s aki a jelzőt egyszer megkapta, kevesebbél többé be nem éri. A káprázatos és a szemfényvesztő között ebben a görög-tűz-ragyogásban elmosódik a különbség, csak az anyanyelv józan mérték-tartása próbálja őrizgetni, vendeni, megtartani, amíg tudja, amíg lehet, amíg a jelzők csinnadrattájából még ki-kihallatszik a hangja. Nem kár az el-pocskélt jelzőkért? S már nem kérdeznék, hanem határoztottan állítani kell, hogy szétfecsérlésük kártékony hatású. Megmérgezi, mértéktel-vesztővé, mértékvesztővé teszi azt, azokat, sokakat, egyre többeket, akiknek naphosszat a fülébe húzzák s a szemét rontják vele, hogy a jó a legjobb, a jeles a legjelesebb.

A káprázatosban nyomtalan marad, ami egyszerűen csak világos, a káprázatban nincs kinek világítani. A fülsiketítő zajban nem hallani a csend vészjeleit.

ARÁNYT TEREMTENI egy ember, egy csoport, egy együttes kötelező teljesítménye és előre ki nem köthető eredménye között, arányt teremteni népszerűség és a népek tett szolgálat között — ez volna a teendő. Nem helyreállítani az arányokat, mert soha nem is álltak még egyensúlyban, hanem megteremteni, kiküzdeni, kivívni — ez volna a teendő. Megteremteni az arányokat a munka és a hatása, az érték és a siker között — ez volna a teendő.

Nem az elismerés hiánya okozza a süketségét annak, aki csinált valamit, tett valamit, létrehozott valamit, hanem az érdeklődés hiánya. Az tompít úgy el, az vezet-ügy félre, hogy a nyomdász, a biológus, az építész, a tevékeny ember már-már kénytelen lesz azt hinni, hogy csak azt tett jól, csak az az igazi, ami iránt nem érdeklődik a másik, a pályatárs, a társ. Az értő, az érdeklődő, a figyelő vélemény, a ráébresztő, a mértéket adó vélemény, munkatársak, vetélytársak, pályatársak, társak eligazító véleménye ritkul s hiányzik egyre kínzóbban az elvégzett munka körül, s kergetik süketté azt, aki elvégezte.

Aki valahol a világban megépített egy művet, aprót vagy hatalmasat, erómvét vagy iníciálét, annak ólmut őnt a fülébe műve bevégeztén a kérdés: milyenek ott a nők?

Mátrai-Betegh Béla

Rövidfilmek a közművelődésben

KÜLÖNÖS ELLENTÉT jellemzi a rövidfilmek életét. Akár ismeretterjesztő, akár dokumentumfilm, a művelődés, az emberformálás szempontjából igen fontosak — ehhez képest azonban találkozásuk a közönséggel korántsem zökkenőmentes. Utíng ismert tény, hogy a rövidfilmeket csaknem kizárólag kísérő-műsorokként vetítik a mozik (az utóbbi években elő-előfordul ugyan egy-egy rövidfilm-összeállítás a moziműsorban, de ez édeskevés), így aztán a nézőnek látnia kell egy filmet, akár érdekli, akár nem. De ha netán valamelyik fölkelte az érdeklődését, és szívesen megnézné újra, vagy megtekintene hozzá hasonló témájú más filmeket, aligha teheti, mert a műsorok legfeljebb a premier hetében közlik, hol látható egy-egy rövidfilm.

Szerényebben, a nyilvánosság elől rejtettebben, a rövidfilmeknek másik élete is van: a közművelődésben. Művelődési házakban elsősorban, de iskolákban, kollégiumokban, klubokban, üzemekben, intézményekben s főként munkásszállásokon rendszeresen vetítenek rövidfilmeket. Nagy közönséget jelent ez, s ez a nagyközönség jórészt munkásokból, kétkezi dolgozókból áll, akiknek a számára szórakozást és művelődést egyszerre kínál a rövidfilm. Csupán a Mokép budapesti ismeretterjesztő filmtárától évente tizenháromezer kópiát készítenek; nincsen ugyan kimutatás arról, hány nézője van ezeknek a filmeknek, de egy-egy alkalommal, de aligha tévedünk, ha föltételezzük, hogy csupán az innét kiköcsönzött filmeknek évente legalább félmillió nézője lehet.

KÖZMŰVELŐDÉSI CÉLRA még jó néhány helyről kölcsönözhetők filmek. A budapesti filmtárhoz hasonlóan a megyei tanácsok felügyelete alatt megyei filmtárak működnek. A Fővárosi Művelődési Ház és a budapesti TIT által nemrég közösen kibocsátott füzet — amely javaslatokat és ötleteket tartalmaz az ismeretterjesztő filmek felhasználására a közművelődésben — ezeken a filmtárakon kívül még további tízenyolc intézményt sorol föl, amelyek filmkölcsonzéssel is foglalkoznak, köztük az iskolai filmkölcsonzók, a szakminisztériumok filmstúdiói és film-szolgálatait, valamint a szocialista országok budapesti kulturális központjait. Ha mindezt egybe vesszük, föltételezhetjük, hogy sokféle rövidfilmet vetítenek ország-szerinte közművelődési műsorokban.

A Mokép budapesti filmtára csaknem másfél évtizede működik, filmállománya a kezdeti negyszáz kópiáról két és fél ezerre emelkedett, nem számítva a normál — 35 milliméteres — filmeket, amelyek iránt itt kisebb az érdeklődés, s ezért kevesebb is van belőlük. A budapesti filmtár törzskölcsönzői ugyanis nem mozikban, hanem nagytermekben vetítenek, hanem kollégiumi vagy munkásszállási szobákban, ebédlőkben, klubhelyiségekben, vagy ép-penséggel a művelődési ház valamelyik kisebb szobájában. Elég nagy az állandó kölcsönzők köre, meglehetősen sokan egész évre előre beküldik programjukat és kíván-ságait; némelyek tanácsokat is kérnek. A budapesti filmtár elsősorban a budapesti igényeket elégítik ki, de gyakran előfordul, hogy innét kérnek (és kapnak meg) olyan filmeket, amelyek a megyei filmtárakból hiányoznak, s arra is akad bőven példa, hogy közvetítést kérnek a budapesti filmtártól, vagyis ennek segítségével szereznek be filmet más — például minisztériumi — filmszolgálatoktól. Ezt a segítséget a filmtár önként adja, nem kötelezőszerűen. Azért teszi, mert népművelő intézménynek tartja magát, s nem egyszerűen kölcsönzőnek.

EZEKBEK A NAPOKBAN jelent meg a Mokép ismeretterjesztő filmtárának teljes katalógusa, amely az 1972 jú-niusi állományt közli témakörök szerint, rövid tartalmi is-

meretével. Az induláskor alig tizoldalas jegyzék most már háromezres oldalas könyv. A filmtár egyébként minden olyan filmből kap példányokat, amelyekből keskeny kópia készül; olykor már a mozi-bemutatót megelőzően. Az érdeklődésnek megfelelően — és lehetőség szerint — van mód az állomány felújítására, kiegészítésére is.

A katalógusban természetesen aránytalanságok is felfedezhetők. Kezdetben alig-alig volt a filmtárban gyermekfilm; ma már lényegesen több található és kapható. Földrajzi film is akad bővebben. Szűk a választék viszont — például — csillagászati témákban (a jegyzék tizenegy címet sorol fel, s nem is új filmeket), vagy az űrutatásról szóló filmekben (a kínálat tizenhárom cím, a legfrissebb 1969-ben készült), jóllehet mindkét témakör iránt bizonyára nagyobb az érdeklődés.

A katalógus természetesen nem tartalmaz ajánlatokat, programjavaslatokat, műsor-összeállításokat, ilyesmit közread a TIT. Segítségét kínálja a Munka című folyóirat rendszeres rövidfilmszemléjével. Tanácsokkal szolgál a Fővárosi Művelődési Ház és a többi, úgynevezett bázis művelődési intézmény.

Föltétlenül szükséges lenne azonban, hogy megjelenjen egy teljes filmjegyzék, amely felsorolná a különféle helyekről kölcsönözhető valamennyi filmet; s az is, hogy különféle műsorösszeállításokat javasoljanak. Ehhez persze gazda kellene, vagyis olyan intézmény, amely ennek a munkának anyagi fedezetét vállalhatná.

ÉRDEMES FELFIGYELNI a Fővárosi Művelődési Ház és a TIT közös, Az ismeretterjesztő filmek felhasználása a közművelődésben című füzetének néhány sorára: „Szóvá tesszük azt a meglehetősen elterjedt felfogást, hogy a kisfilmeket csak az ismeretterjesztés szemléltetésére lehet és kell felhasználni. A rövidfilmek felhasználási körének ez a szűkítése helytelen. Alap-elveknt éppen azt kell leszögeznünk, hogy a filmvetítés-sel minden alkalommal élni kell, amikor erre lehetőség kínálkozik; tehát ahol kisebb-nagyobb közösségek összejönnek.” Ezt a helyes figyelmeztetést még azzal is megoldhatjuk: a közművelődés különféle intézményei önálló rövidfilmműsorokat is összeállíthatnak és vonzásokrökben meghirdethetnek. A rövidfilmek java része önmagában is hat, nemcsak szemléltet. Minden intézmény, látogatóinak érdeklődése szerint, rendszeresen műsorára tűzhet rövidfilmeket, akár az érdeklődőknek bérlésorozatot hirdethet.

Ehhez még a jelenleginél is gazdagabb filmváltás-ték kellene. Talán érdemes lenne kidolgozni olyan programot, hogy a mozi-forgalmazástól függetlenül is bővídjön a közművelődésben használható rövidfilmek választéka, a többi között a televízió néhány filmjével is.

AZ A LENDÜLET, amely a rövidfilmek közművelődési felhasználására jellemző, magával ragadhatná a mozikat is, hogy gyakrabban és rendszeresebben iktassanak műsorukba rövidfilmeket. Piac-kutatást kellene ehhez tartani, jelentkezőket kérni, külön-féle sorozatokat hirdetni, levelező kapcsolatba lépni a nézőkkel olyasféleképpen, amint a könyvkiadók teszik prospektusaikkal. Ilyenfor-mán földelhető lenne az ellentét a rövidfilmek közművelődési fontossága és forgalmazásuk véletlenszerűsége között.

Z. L.

Pató Róza szobrászművész munkáinak kiállítását szeptember 9-én, szombaton délelőtt nyitja meg Pátzay Pál a Múcsarnok kamaratermében.

A középkori Bosznia sírmelekeit mutatja be az a kiállítás, amely szombaton nyílt meg a budai Vár rondelláján.

Csuhraj nyilatkozata a szovjet film feladatairól

Pénteki számában az *Izvesztija* Grigorij Csuhráj nyilatkozatát közli. A rendező egy kísérleti munkaközösség vezetője, az SZKP Központi Bizottságának a *filmművészet fejlesztéséről* szóló határozatával kapcsolatban elmondja, hogy a pártdokumentum olyan akcióprogramot adott a szovjet filmeseknek, amelyet valamennyien készek szívesen teljesíteni. Hiba volna azonban azt képzelni — valja Csuhráj —, hogy pusztá lelkesedés elegendő. A filmművészet átalakítása nehéz, sokrétű, aprólékos munkát igényel.

A világhírű szovjet rendező felhívja a figyelmet a határozat néhány fontos gazdasági intézkedésére. Véleménye szerint olyan helyzetet kell teremteni, szemben a jelenlegivel, hogy a rossz vagy közepes színű filmek gyártása gazdaságilag is előnytelen legyen. A határozatok ebben segítenek.

A kísérleti stúdióban, amelynek élén Csuhráj dolgozik, már most is a gazdasági reform elvei alapján igyekeznek tevékenykedni. A munkatervekben a munkásság és a parasztság mai életéről szóló filmek és általános a mai témák a legfontosabbak. Jelenleg *Szalitkov A szibériai lány* című filmjét forgatják, ez egy hívatásos pártmunkás életéről szól. Folytatják *Roman Karmen „Lángoló kontinens”* című nagy dokumentumfilmjének összeállítását. Karmen filmje a latin-amerikai forradalmi mozgalmakkal foglalkozik. Grigorij Csuhráj most fejezi be *Aelita* című filmjének forgatókönyvét, amely Alexej Tolsztoj regénye nyomán készült.

Érmekek és kisplasztikák a Stúdió Galériában

Érmekek és kisplasztikákat mutatnak meg nemrég alapított kiállítóhelyiségükben, a Bajcsy-Zsilinszky úti Dürer-terem örökébe lépett Stúdió Galériában a Fiatal Képzőművészek Stúdiójába szerveződött fiatalok. Legalább annyi műtárgyat, s lassan megmerevedő beidéggzéssel, mintha idősödő „befutottak” és nem is újat próbáló ifjak volnának.

Amiből a következők, hogy legnagyobbbrzét „ismerős” munkákat láthat ismét a fiatalok tárlatán a szemlélő. S még akkor is, ha nem találkoztak régebben a felsorakoztatott érmekekkel és kisplasztikákkal; nem látta őket, mint Kó Pál *Tájosát*, *Szentirmaj Zoltán Gátsutóját*, *Gyurcsek Ferenc Jobbágyfejét*; s jó néhány munkát az érmekek csoportjából. Mert a szobrok s az érmekek nagyobb része kitaposott nyomon halad: precízen követi komponálója egyéni modorának minden rezzenését, stílusának minden fogalmazási jellegzetességét. S kevés újat hoz, kevés élményt ad tartalmi-gondolati téren is: nagyobb-részt ismétli a már bevált, elfogadott sablonokat.

Szó se róla, szép munkákat láthat itt az ember. Az ismerősök között — mindenekelőtt Kó Pál és Gyurcsek művét — és a most először látottak csoportjában — *Kampfi, Asszonyi és Szöllösy* érmei között. Tagadhatatlan, hogy a fiatal művészek legnagyobb része igen jó felkészítéssel, teljes technikai fegyvertárral birtokában lát hozzá feladatához. Csak az nem világos, mi a céljuk és miért állítanak ki ilyen öregeken óvatoskodó, a bevált megoldásokat, a kitaposott utakat kereső „modorban”? Hiszen — ha nem tévedünk — azért kapták a Stúdió Galériát, hogy szabadon, legjobb meggyőző-désükhöz méltón kísérletezzenek, kutassanak, keressék a kapcsolatot a maguk közönségével. Ehhez, az új út megtalálásához viszont sokkal több merészségre és jóval kevesebb „beidegzésre” lenne szükségük, mint amennyiről ez az első kiállítás — s köztük mindenekelőtt ez a most megnyitott plasztikai seregszemle árulkodik.

h.